

HIMALAJA NA TREŠNJEVCI

Darko Polšek

Autor je profesor sociologije na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Pročelnik je Odjela za sociologiju u Matici hrvatskoj. Fotografije su iz autorova obiteljskog albuma.

Sanjkanje na trešnjevačkoj Himalaji

V ećina košarkaških navijača, pogotovo onih mlade generacije, ne zna zašto se Lokomotivi, poslije Industromontaži, a možda čak i Ciboni (u vrijeme kada je »Kutija šibica« bila središte svijeta), skandiralo:

(solo) Himalaja — (zborna) Tres / (solo) Himalaja — (zborna) Tres / (solo) Himalaja — (zborna) Tres, Tres, Trešnjevka / Z-A-G-R-E-B, Zagreb, Zagreb, Zagreb.

Navijačima koji se tog skandiranja još sjećaju, a koji nikada nisu otkrili smisao tog navijanja, otkrit ću tajnu: Himalaja na Trešnjevci trokut je između Krapinske, Selške i Magazinske ulice. To je ona livada uz tvornicu Nikola Tesla pokraj koje se vozimo sa zapada prema jugu, ili obrnuto, uz niz stambenih zgrada kojima završava Čakovečka ulica, ulica mojeg djetinjstva. Ta je livada, po kojoj se danas vrlo rijetko šeću tek vlasnici pasa, i nekoć bila samo livada, samo što su tada, ranih šezdesetih godina, neravnine nastale od tragova bagera i buldožera mogle izgledati kao »brdo«, pa smo te neravnine, mi, obližnji kinci, zvali »Himalajom«. Na tim smo se »brdima« obavezno sanjkali kada je pao snijeg, a malo ambiciozniji roditelji nosili su svojim klicima čak i nove, teške drvene skije. Tu su se događala naša prva skijaška iskustva. Otkud su se stvarala ta brda leša? Je li na mjestu današnje toplane nekoć bila željezara? Teško mi je u to povjerovati. Bilo kako bilo, te su se goleme količine leša razvozile prema Daničićevoj i zatrpavale netom napuštenu prugu Samoborčeka, kojeg su se roditelji sjetno prisjećali kada su po peti put gledali »Tko pjeva zlo ne misli«. Dugi niz godina, uz tu napuštenu prugu, ondje gdje su danas teniski tereni Concordije, nekoć se igrao vrlo dobar hokej na »travi«, ili točnije — »na lešu«. Nekim roditeljima nije

bilo drago da se klinci idu onamo igrati, jer se šušalo da bi Marie Curie od tih zalih mogla rafinirati pristojnu količinu »onoga što svijetli u mraku«. Naravno, nitko tada nije znao za radioaktivnost, ali se šušalo da u tome ima nečeg nezdravog. A ranu ekološku svijest pojačavala je paranoja zbog čudnog ograđenog bunkera s još čudnijim malim dimnjacima usred te livade, koji ondje stoje i dandanas. Istini za volju, ni nama klincima nije bilo posebno veselje pentrati se po tim iskrcanim brdima u ostala godišnja doba, jer smo često okrvavili koljena oštrim bridovima tih kamenčića. A o tome jesu li klinci s Himalaje bili prava jezgra navijača »Lokosa«, teško mogu nešto reći. U moje vrijeme klinci su uglavnom već igrali u Industromontaži.

Arte-kastoš-mundžer-turijen

S balkona na mojoj Čakovečkoj 15 pucao je pogled na tvornički dimnjak. Onaj pravi cigleno-komunistički — a ne ovaj današnji koji ima oznake da se u nj ne zabije avion. Nije bilo hotela Panorama, dvorana u Daničićevojoj još nije bila ni u primisljima, pa su se na obroncima Medvednice još mogle vidjeti kućice u Šestinama i Mikulićima. Vlakovi koji su se približavali Zapadnom kolodvoru oglašavali su svoj dolazak: baš kao u Matoša i Krležu (»ćuk il' netopir« se više nisu mogli čuti). Niz tih čakovečkih zgrada danas je pomalo oronuo, socijalistička izgradnja, ali u to je doba, sredinom šezdesetih godina, to bio elitni, tek izgrađeni kraj, pa su u njemu stanovali brojni književnici i ostali zaslužni djelatnici. Vidovečka, Martijanečka, Ludbreška, Novomarofska bile su naprotiv — nizovi privatnih zgrada, najčešće jednokatnica, a ne kao danas kada se svi pripetavaju da od tih jednostavnih kućica naprave nebodere. Neke zgrade ostale su »rohba-u« i sljedećih trideset godina: bile su stalno ruglo kvarta. Križovljanske još nije bilo, a ona današnja urbana nebuloza između Klenovničke i Trakošćanske nije se mogla ni naslutiti: ondje su bila samo obična blatna brda. Ali, možda me sjećanje vara: jer što je sjećanje za jednog šestogodišnjaka doli niz trenutaka i epizoda iz neposredne socijalne okoline?

S južne strane oko podneva zapeklo je sunce pa se poslije ručka ili škole moglo lijepo prispavati. Zvukovi automobila radnika Nikole Tesle točno u tri sata dobro su se uklapali u tu poluseosku idilu. Po Krapinskoj se po kruh išlo do Prehrane na Trešnjevackom trgu. Bio je to dalek put za klince, ali tada nam to nije bilo teško. Književnici stvarno imaju pravo: zemljice su stvarno dobro mirisale.

Naličje Čakovečke, Krapinska ulica, bila je vrlo neugledna, ružna, prljava, tvornička ulica, na čije su tratine stanovnici »Čakovečke« uredno bacali razne otpatke. I nismo se jednom nakon nogometa vraćali okrvavljenih koljena zbog stakala razbijenih boca koja su se godinama gomilala u jarcima s obje strane ulice. Stanovnici kvarta

Društvo
s biciklom u
Martijanečkoj
ulici

su za to optuživali Tesline radnike, jer su samo oni navodno imali razloga toliko piti.

Na uglu Čakovečke i Martijanečke često su se sastajali »veliki dečki« koje je moja nona zvala »huliganima«. Ti su dečki mogli imati 14-15 godina, a već su pušili, i nisu išli doma kad je pala noć. Danas je teško povjerovati da je netko upravo na tom uglu zacrtao »špicu«. Mi klinci generacije '60 izašli bismo na balkon i vikanjem zvali prijatelje na pikulanje. Motali smo se oko haustora; oplatom izrezbarili jamicu, i igra je počela. Imali smo par »staklenki«, a »koraljke« i »bajserice« uredno smo čuvali u privatnim muzejima da nam ih stariji dečki ne otmu za »gradsku placovinu«. Katkada smo odigrali koju partiju i na trokut, ali to je već bila igra visokog rizika. Mogli smo izgubiti i dvije pikule odjednom! Vikali smo »arte-kastoš-mundžer-turijen«, i u tom privatnom jeziku bili smo majstori. Jer to je bilo od presudne važnosti za naše pikulaško blago: »arte« je značilo da se možemo radikalno pomaknuti na istu udaljenost od ciljane pikule; »kastoš« da možemo opljeviti trave koje nam smetaju; »mundžer« da u jamicu možemo staviti željeznu »bajsericu« kako nam je protivnik ne bi mogao izbiti, a »turijen« je značio da protivniku možemo postaviti prepreku (ako me i u tome sjećanje ne vara). S vremena na vrijeme došao bi neki kli-

D. P. s
bratom
u Ludbreškoj

pan i napravio »gradsku placovinu«. Bilo je suza. Kada nam je pikulanje dosadilo, kockali smo se sličicama »Robot-Adrije« koje su se dobivale uz Koestlinov vafl (ili je možda bilo obrnuto — vafl je bio »pride«), sličicama »Zemlje i gradovi svijeta« ili onima iz upravo snimljenog filma Winetou, njemačko-jugoslavenske koprodukcije, ili pak »Životinjskog carstva« (premda je Životinjsko carstvo uglavnom bilo »za cure«). Poslije smo isto pokušavali i s faksimilima deviza kojima su se zamatale neke slovenske kaugume, ali s njima nije išlo tako dobro. Neki su svoje ručice tako specijalizirali, mazali pljuvačkom ili možda raznim mastima, da su u školu dolazili s debelim svežnjevima. A sve navodno zbog neke glupave nagrade za ispunjeni album. Možda će se jednom ti popunjeni albumi prodavati po pristojnim cijenama — jer ti su albumi bili naši prvi leksikoni, enciklopedije i atlas. Tada sam, za razliku od sadašnjosti, znao sve zemlje i sve glavne gradove svijeta. Imao sam »duplice« Gagarina, Glena, Lajke i Terješkove. Sojenice sam mijenjao za Ken-

nedyja. A Uoagadongou za Rim ili Pariz. (Zagreba naravno nije bilo).

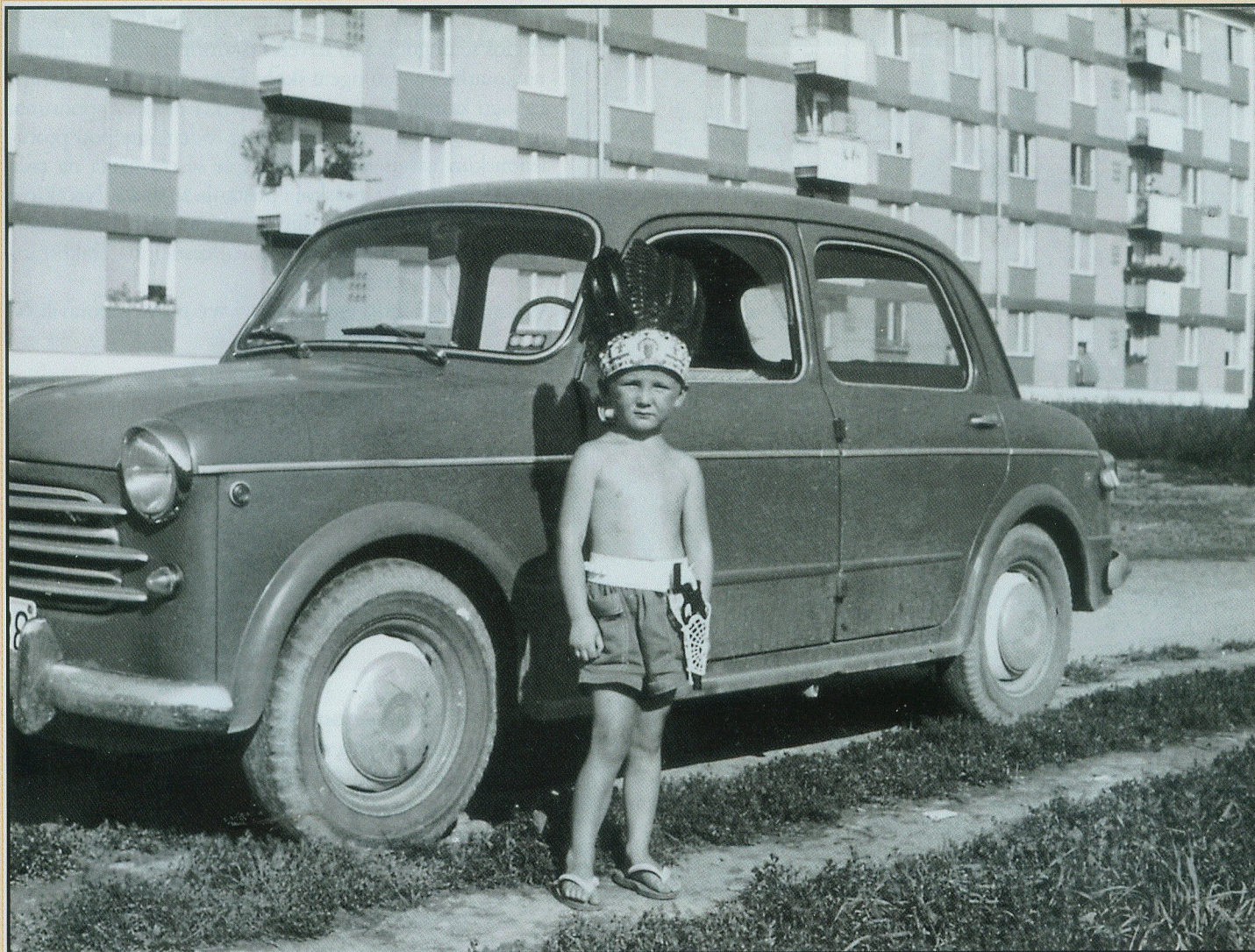
U neko doba igrali smo se i doktora, ali te smo igre svaki put zapamtili po batinama koje smo dobivali od roditelja. Nogomet se igrao u raznim varijantama: jedan-na-jedan u jarcima između haustora; na jedan gol s neutralnim golmanom — platane ili javori pred kućom bili su vratnice; četiri na četiri na male golove; ili tri-na-tri u bazenu parka pred »bijelom kućom«.

Bijela kuća

Veći i hrabriji dečki, govorimo naravno o šestogodišnjacima, znali su se odvažiti do »bijele kuće«. To je ona zgrada, ako znate, koja sa zapadne strane, preko kapelice i Teslinih skladišta gleda na Selsku, s istočne na mali park između Mihovljanske i Mirkovačke, a sa sjeverne na Teslina postrojenja. Tvornica Tesla se u to vrijeme još nije proširila do samih balkona zgrade, pa su stanari još u nešto mogli i gledati. S južne je strane bila livada, a vrtića još nije bilo. Uvijek smo bili zavidni klincima iz »bijele kuće«. Kuća je bila nova i lijepa, imala je izvrstan dućan u koji su se samo spustili, i lako su mogli zadovoljiti sve kaprice svojih roditelja. Bio je to genijalan plan nekoga domaćeg Le Corbusiera: doista je stvorio stroj za stanovanje. Tada je to bilo moderno a klincima se ideja osobito svidala. U prizemlju je, ako se ne varam, bio još i neki brico, naša fellinijevska tabakerka u staklenoj kutiji dva na dva, i obavezne prostorije za zbor stanara ili neku valjda komunističku ćeliju.

Voljeli smo taj mali park, okružen lješnjacima i jablanovima; igrali smo se skrivača, a katkada i nogomet u bazenu, premda su uvijek pobjeđivali oni koji su drugo poluvrijeme igrali »nizvodno«. I ta je ideja s bazenom u parku bila neka modernistička ludorija, jer bazen naravno nikada nije vidio vodu, osim nakon ljetnih ili jesenjih pljuskova i blokiranih odvoda. Možda je tako nastao onaj vic s luđacima koji skaču u bazen: »A što misliš kako li će se tek veseliti kad dođe voda?« Bilo kako bilo, mi smo mu se veselili i bez vode. U neko kasnije doba oživjela je i ideja restauracije vodoskoka, male fontane s horoskopskim znacima. Ne znam je li uspjela. Ne sjećam se da je vodoskok ikada radio, niti da je fontana ikada bila puna.

U vrijeme kada je Miro Ungar igrao tatu u pjesmi »Tata kupi mi auto, bicikl i romobil«, a neki drugi klinci pjevali »Darko Indijanac« (»Kauboju je bio tata, jupi-jupi-jupi-je«), još puno prije dolaska Ponyja, vozili smo se romobilima iz kućne radinosti i improviziranim terezinama s kuglagerima. A takvim se romobilima sklopljenim od dvije daske i dva kuglamera išlo na natjecanje »brzina ali oprez«. Ja, kao posljednji, dobio sam utješnu nagradu: Stisak Mendina nosa, i pusa od Slavice — i tko je onda bio prvak? Bicikl je pak bio novotarija, posebno one zelene »žabice« koje su svi klinci odjednom dobili, pa se prisjećam epizode kada me je na uglu Ludbreške »pogazio bicikl«.

Veliko putovanje na Knežiju

Ne, sjetio sam se: romobil nije bio s kuglagerima, nego s dva kotača otkinuta od bebinih kolica. Ustvari od mojih kolica. Tim kolicima, ili točnije, stolicom s dva kotača, moja me nona svakodnevno vozila iz Stonske ili u Stonsku — na Knežiju. Put je vodio preko Okičke i Nehajske, pa preko autoputa prema crkvi na Knežiji. Na uglu Okičke i Rade Končara, preko puta kina Triglav bio je mali dućan u kojem me moja nona za putne muke nagrađivala finim malim kuglicama-bombonima voćnog okusa koji su se topili u ustima (zna li netko kako su se zvali?). U Nehajskoj još nije bilo onih zgradurina. Ustvari ne sjećam se ni Doma zdravlja u Parku Stare Trešnjevke. (Ako me sjećanje ne vara — a kako i ne bi — bilo je to pred četrdeset godina! dakle, ako me sjećanje ne vara, u »moje doba« ambulanta je bila negdje u Žumberačkoj. Tamo se išlo po one smrdljive crne pomade protiv hematoma od biciklističkih pedala — još nije bilo »specijalki«, po cjepivo za tetanus, ili pak zubaru čije su nam crne komunističke plombe ostale i do danas.)

Katkada smo znali ići prečicom: preko Viničke i Žumberačke, preko Rade Končara, a potom niz Sokol-

gradsku (po kojoj su u Drugome svjetskom ratu padale bombe — tako su mi barem stalno pričali), pa ponovno na one knežijske pješćane ledine uz crkvu i imanje tete Kate. Ledina uz Sokolgradsku iza današnjeg Ministarstva imala je jednu važnu stvar: veliki dućan (dijete ih je znalo nabrojiti na prste jedne ruke). Ondje se pak kupovao sok čijeg bih se umjetnog okusa jagode ili maline i danas sjetio kada bi ga bilo. Kupovao se u bocama poput današnjih — i ondašnjih — malih Cockti, i obavezno su se vraćale.

Cijeli taj potez od Rade Končara pa valjda sve do Horvaćanske bilo je još pravo selo, s kokošima i ostalom životinjom. Autoput »bratstva-jedinstva« nikada nije predstavljao problem, jer su automobili tek rijetko prolazili. Poslije su pak »fićeki« počeli nicati poput gljiva i svi su bili sretni. Lažem: malo je i nekih fiata-1300, a sjećam se i neke čudne jajoglave BMW trokolice (ili je to ipak bila DKW-trokolica) koju je vozio susjed invalid.

Uzalud ćete tražiti Stonsku, ona je '65, nakon velike poplave, srušena sa zemljom. Tako je nestalo malo imanje mojeg nonića i none, moj bokser Roli (za kojeg su tajili da se utopio) i ona sobica u kojoj je podstanar izrađivao modele metalne zagrebačke katedrale. Tada je nastala Ujevićeva.

Trešnjevački
»Indijanac«
ispred
zgrade
u Čakovečkoj
ulici

Bilo je vrijeme da se popnemo na društvenoj ljestvici! Ali još se dugo, kasno navečer, starom četrnaesticom išlo na košarkaške treninge u školu Kate Dumbović. Kasnije, mnogo kasnije, moja će se starija kći prisjećati podruma u Čakovečkoj i proslave četvrtog rođendana pod protuavionskim uzbunama. Prisjećat će se travnjaka na tada već asfaltiranoj Krapinskoj i puštanja zmajeva. Nećakinja će se prisjećati nepodnošljivog prometa na Lenjingradskoj (pardon: ponovno na »Novoj cesti«), na Trakošćanskoj, Osječkoj i Loborskoj.

Jedino su Himalaju čini se svi već posve zaboravili. ↲

Martijanečka ulica s toplanom u pozadini

Zgrada u Čakovečkoj i D. P. u kolicima (kotači su poslije iskorišteni za romobil)